

مالکیت فکری و معنوی

نقد و بررسی هفت عنوان کتاب در موضوع مالکیت فکری

● نوروزی، علیرضا. حقوق مالکیت فکری: حق مؤلف و مالکیت صنعتی، تهران: نشر چاپار، ۱۳۸۱، ۳۱۰ صفحه، وزیری.

این کتاب به حقوق مالکیت فکری و تاریخچه آن در ایران و جهان پرداخته است و سپس اجزای حقوق مالکیت فکری یعنی مالکیت ادبی و هنری (حق مؤلف) و مالکیت صنعتی را شرح داده است. در مبحث حق مؤلف، انواع حقوق مادی مؤلف و ویژگی‌های آنها را برشمرده است. حقوق معنوی و عناصر و ویژگی‌های آن و برخی مباحث مرتبط دیگر همچون آثار اشخاص حقوقی و... در ادامه آمده است؛ ضمن اینکه به نواقص قانون حمایت از حقوق مؤلفان و مصنفان و هنرمندان در ایران اشاره کرده است. نویسنده حقوق پدیدآورندگان نرم افزارهای رایانه‌ای، آثار رادیویی و تلویزیونی و عکاسی و هم‌چنین آثار ترکیبی را شرح داده است. مسائل دیگری همچون حمایت از حقوق مالکیت فکری فرش ایران، استفاده منصفانه و... را متذکر شده است.

حقوق مالکیت فکری و از جمله حق مؤلف قرن هاست که ابتدا در سطح ملی و به تدریج در سطح بین‌المللی به منظور حمایت از نوآوری و خلق دانش و هم‌چنین استفاده عموم مطرح بوده است. اکنون ظهور فناوری‌های جدید و از طرف دیگر مسأله جهانی شدن و تجارت جهانی بر اهمیت و ضرورت مسأله مالکیت فکری افزوده است. در دنیا علاوه بر کتاب‌ها و مقاله‌هایی که در این زمینه منتشر می‌شود، کنفرانس‌هایی نیز برای بررسی ابعاد آن برگزار می‌شود. خوشبختانه در زمینه مالکیت فکری و حق مؤلف علاوه بر منابعی که از سایر زبان‌ها به فارسی ترجمه شده‌اند، کتاب‌هایی نیز توسط نویسندگان ایرانی منتشر شده است که در اینجا ۷ کتاب معرفی می‌شوند. یکی از کتاب‌ها سخنرانی‌ها و مقالات همایش تخصصی بررسی حقوق نشر در ایران را دربردارد، کتاب دیگری نیز ترجمه اثری به زبان انگلیسی توسط گربا و داست و بقیه به زبان فارسی تألیف شده‌اند که سه کتاب آن به مناسبت برگزاری همایش تخصصی «بررسی حقوق نشر کتاب در ایران، چالش‌ها و رهیافت‌ها (تهران: ۱۶ و ۱۷ اردیبهشت ۱۳۸۱)» تهیه و تدوین شده‌اند. یکی از این سه کتاب، حق طبع و نشر را صرفاً در کشورهای اسلامی بررسی می‌کند، کتاب دیگر، حق مؤلف را در کشورهای پیشرفته و صنعتی مدنظر دارد و سومین کتاب قوانین و مقررات ملی و بین‌المللی در خصوص حق مؤلف را بررسی می‌کند. کتاب حقوق مالکیت فکری... اثر علی‌رضا نوروزی گسترده‌تر به مطلب می‌پردازد و حقوق پدیدآورنده، اثر فرج‌الله الهی مسأله را از دیدگاه فقهی - حقوقی بررسی می‌کند. بنابراین اگرچه هر هفت کتاب به پدیده حق مؤلف می‌پردازند، اما هر یک بر حوزه و یا جنبه‌ای خاص از آن تأکید دارد.

اینترنت و نشر الکترونیکی را در رابطه با مسأله حقوق مالکیت فکری بررسی کرده است. از دیگر مباحث مطرح در این کتاب می‌توان به مالکیت صنعتی و مباحث حق ثبت اختراع، طرح‌های صنعتی و علائم تجاری و خدماتی اشاره کرد. این کتاب، همان‌طور که مؤلف نیز در پیشگفتار متذکر شده است، منبع مناسبی برای استفاده ناشران، پژوهشگران، نویسندگان، مترجمان، حقوقدانان، کتابداران و کاربران اینترنت می‌باشد. به طور کلی کلیه افراد علاقه‌مند به مبحث حقوق مالکیت فکری می‌توانند از آن بهره ببرند.

پس از پیشگفتار، نویسنده در مقدمه با اشاره به نقطه آغاز حقوق مالکیت فکری، قانون معروف «ملکه آن» در قرن ۱۸ را اولین قانون مالکیت فکری به معنای نوین آن معرفی می‌کند. ضمن اشاره به اهمیت قوانین مربوط به مالکیت فکری و هدف‌های آنها به علت‌های توجه به این قوانین یعنی ضرورت تشویق خلاقیت‌های فردی و لزوم دسترسی به نتایج حاصل از آنها می‌پردازد. در ادامه به مزایای این قوانین اشاره می‌کند و متذکر می‌شود، اگرچه در دهه‌های اخیر، تغییرات و پیشرفت‌های اجتماعی، سیاسی، اقتصادی و فناوری، توجه به قوانین مالکیت فکری را - در سطح بین‌المللی و ملی - ضروری‌تر ساخته است و هرچند در ایران گروه‌های مختلف به آن پرداخته‌اند، اما هنوز به تصمیم‌گیری‌کننده‌ای نرسیده‌اند.

در فصل اول به تعریف و توضیح مالکیت فکری و مجدداً اهداف آن و مترادف‌های آن، یعنی مالکیت غیرمادی و مالکیت بر اموال غیرمادی و حقوق جلب مشتری و هم‌چنین مترادف آن در زبان فارسی یعنی حقوق مالکیت معنوی می‌پردازد. در ادامه به تاریخچه حقوق مالکیت فکری در جهان و تأثیر صنعت چاپ بر آن اشاره می‌کند و سپس شمایی کلی از تاریخچه مالکیت فکری در کشورهای فرانسه، انگلستان، آلمان و ایالات متحده ارائه می‌نماید. لزوم حمایت بین‌المللی از مالکیت فکری و علت طرح مسأله حمایت مالکیت صنعتی را متذکر می‌گردد و در زمینه مالکیت ادبی و هنری هم، قرارداد «برن» را بعنوان اولین قرارداد بین‌المللی معرفی می‌کند و به اصلاحات و تجدیدنظرات صورت گرفته در این قرارداد و آثار تحت حمایت آن اشاره می‌نماید. هم‌چنین به معرفی قرارداد بین‌المللی دیگری یعنی قرارداد جهانی حق مؤلف می‌پردازد و با استناد به یک کار پژوهشی، الحاق به قرارداد جهانی حق مؤلف را

برای ایران مناسب‌تر می‌داند. «موافقت‌نامه جنبه‌های مرتبط با تجارت حقوق مالکیت فکری» و «قرارداد همکاری میان سازمان جهانی مالکیت فکری و سازمان جهانی تجارت» را نیز ذکر می‌کند. تاریخچه حقوق مالکیت فکری در ایران هم در بُعد مالکیت صنعتی (مراحل تصویب مقررات و عضویت ایران در قرارداد پاریس) و هم در بُعد مالکیت ادبی و هنری (مراحل تکامل قوانین که ابتدا صرفاً منابع ادبی را در برمی‌گرفت و سپس با تصویب «قانون حمایت از حقوق مؤلفان و مصنفان و هنرمندان» آثار هنری را نیز شامل می‌شد و در تکمیل آن، در ۱۳۵۲، «قانون ترجمه و تکثیر کتب و نشریات و آثار صوتی» تصویب شد) را آورده است.

هم‌چنین به «قانون حمایت از حقوق پدیدآورندگان نرم‌افزارهای رایانه‌ای» که در پاسخ به فناوری‌های نوین اطلاعاتی تصویب شده است، اشاره می‌نماید. ضمن اشاره به الحاق ایران به برخی قراردادهای بین‌المللی در دهه ۵۰، تصویب الحاق دولت جمهوری اسلامی ایران به قرارداد تأسیس سازمان جهانی مالکیت فکری را متذکر می‌شود و بر توجه به برخی مشکلات ناشی از عدم رعایت حقوق مالکیت فکری و هم‌چنین مسأله دسترسی آزاد به اطلاعات و مالکیت فکری را جلب می‌نماید و تجربه هند را ذکر می‌کند.

در فصل دوم، تعریف حق مؤلف و آثار تحت پوشش آن را ارائه می‌کند و ضمن توجه دادن به علت طرح مسأله حق مؤلف در سطح جهانی به برخی نظرات در مورد ماهیت حق مؤلف اشاره می‌کند و هدف اصلی قوانین حق مؤلف را حمایت از حقوق مادی و معنوی پدیدآورنده اثر برای دسترسی جامعه استفاده‌کننده به اطلاعات مورد نیاز خود ذکر می‌نماید و در ادامه به شروطی که برای حمایت قوانین حق مؤلف از آثار ضروری است، اشاره می‌کند.

در خصوص جنبه مادی حق مؤلف به ابعاد آن یعنی حق نشر و تکثیر اثر، حق ترجمه، حق عرضه، اجرا و نمایش و هم‌چنین به ویژگی‌های حقوق مادی پدیدآورنده، یعنی قابلیت انتقال حقوق مادی و موقت بودن آن حقوق می‌پردازد. سپس به جنبه معنوی حق مؤلف، مفهوم و تاریخچه آن اشاره نموده و آن را شامل حقوق زیر می‌داند: حق انتشار، حق حرمت نام و عنوان پدیدآورنده، حق حرمت اثر، حق عدول یا پس‌گرفتن. هم‌چنین مسأله به‌ارث رسیدن حقوق معنوی را مطرح می‌کند که در قانون ایران وجود ندارد و با بیان دلایل متعدد ضرورت آن را توجیه می‌کند. وضعیت قانون حق مؤلف

حقوق به شمار نمی‌رود، اشاره نموده است و افزون بر آن به مواردی که قانون ایران استفاده از آثار را مجاز دانسته اشاره کرده است.

مسئله مطرح دیگر که امروزه از مهم‌ترین مسائل حق مؤلف به شمار می‌رود اینترنت و نشر الکترونیکی است که در این کتاب مدنظر قرار گرفته است و به ۴ راهکار اشاره می‌کند و ضرورت تبعیت نشر الکترونیکی از قوانین حق مؤلف را متذکر می‌گردد. نویسنده ضمن توصیف کوتاهی از اینترنت به نمونه‌هایی از مسائل مطرح در اینترنت در رابطه با حق مؤلف اشاره می‌کند و به معاهده حق مؤلف سازمان جهانی مالکیت فکری ۱۹۹۶ و هدف آن می‌پردازد. هم‌چنین به قانون حق مؤلف انگلستان در خصوص اینترنت اشاره می‌کند. «قرارداد جرائم مجازی» برای مبارزه با جرائم اینترنتی که سه هدف: تعریف جرایم مربوط به استفاده از فناوری‌های جدید، معرفی شیوه‌های تحقیق در مورد جرایم و ارائه راهکارهای جدید برای همکاری بین‌المللی را دنبال می‌کند و در سال ۲۰۰۱ به تصویب رسیده، توصیف شده است. نویسنده به آثار و مواد تحت حمایت قانون حق مؤلف در محیط اینترنت، استفاده منصفانه از موارد روی اینترنت و مسائل مربوط به پست الکترونیکی و پایگاه‌های اطلاعاتی در رابطه با حق مؤلف را مدنظر قرار داده است.

در ادامه بحث فصل دوم، بحث سازمان جهانی تجارت و حقوق مالکیت فکری آمده است که به «موافقت‌نامه جنبه‌های مرتبط با تجارت حقوق مالکیت فکری» توسط سازمان جهانی تجارت در ۱۹۹۵ و لزوم رعایت مفاد آن برای هر یک از اعضای سازمان مذکور اشاره شده است. حقوق مالکیت فکری در کشورهای در حال توسعه از دیگر مباحث این کتاب است که نویسنده با ارائه سه دلیل اشاره می‌کند، کشورهای در حال توسعه ابتدا بر آن بودند که از ابداعات دیگران بدون پرداخت هزینه استفاده کنند که موفق نبودند و معتقد است که کشورهای در حال توسعه نیز در میان مدت و طولانی مدت از حقوق مالکیت فکری نفع خواهند برد که به مزایای آن اشاره می‌کند. در آخرین بخش فصل دوم، چالش‌ها و مزایای حقوق مالکیت فکری آمده است که چالش‌ها را ناشی از دو عامل می‌داند و اثرات مثبت آن را این‌گونه برمی‌شمرد:

۱. انتقال فناوری تحت شرایط تجاری به کشورهای در حال توسعه؛
۲. مهارت تجارت کالاها و تقلبی؛
۳. ارتباط با تجارت، صادرات و واردات و دلایل نپیوستن ایران

در رابطه با آثار متعلق به اشخاص حقوقی و اشکالات قانون ایران در این خصوص، آثار بدون نام و یا با نام مستعار از دیگر مباحث مطرح است.

موضوع قرارداد سفارش - یعنی اینکه مؤلف به واسطه یک قرارداد متعهد به خلق اثر ادبی یا هنری در آینده شود - نیز بحث شده و آثار تحت حمایت قانون حق مؤلف ایران (مصوب ۱۳۴۸) را آورده است.

در ادامه این فصل، وضعیت ثبت آثار که در کشورهای مختلف، متفاوت است و دو قرارداد بین‌المللی «برن و جهانی حق مؤلف» را که با آن نیز متفاوت برخورد کرده‌اند، مطرح نموده است. علاوه بر این متذکر می‌شود که «قانون حمایت حقوق مؤلفان و مصنفان و هنرمندان» ایران مصوب ۱۳۴۸ علی‌رغم جامعیت، دارای نواقصی است که به ۱۳ مورد آن اشاره می‌نماید.

حقوق پدیدآورندگان نرم‌افزارهای رایانه‌ای و مراحل تصویب قانون از دیگر مسائل مطرح است. در مورد ثبت نرم‌افزارهای رایانه‌ای به عنوان اختراع موضع کشورهای همچون انگلستان و آمریکا را بیان کرده است و اشاره می‌کند در ایران مانعی برای اختراع به حساب آوردن نرم‌افزارهای رایانه‌ای وجود ندارد. ضمن ارائه تفاوت‌های حق مؤلف و پروانه ثبت اختراع، به مزایا و معایب ثبت برنامه رایانه‌ای بعنوان اختراع می‌پردازد. نحوه ثبت نرم‌افزار و اخذ شماره شناسایی را آورده و به نمونه‌ای از مشکلات قانون حمایت از حقوق پدیدآورندگان نرم‌افزار، در ایران اشاره می‌کند.

در ادامه فصل دوم به وضعیت حق مؤلف برای آثار رادیویی، سینمایی و عکاسی می‌پردازد و به دلیل پیچیدگی آثار سینمایی، مباحث «صاحبان عنوان مؤلف» و «صاحبان حقوق مجاور حق مؤلف» در آثار سینمایی را روشن می‌کند و به مسائل دیگری همچون وضعیت حقوق پخش رادیو و تلویزیونی در ایران، پخش تلویزیونی اثر رادیویی و آثار ترکیبی و نیز به نقض حقوق مؤلفان و مصنفان و هنرمندان ایرانی و خارجی در ایران اشاره می‌کند.

اثر دیگری که حمایت از آن در این کتاب مطرح شده است، فرش می‌باشد. در ادامه نویسنده به مسئله استفاده منصفانه که استفاده از آثار تحت حمایت حق مؤلف اما بدون اجازه از صاحبان حق، ممکن می‌سازد و به اهداف استفاده منصفانه پرداخته و به قرارداد برن که نسخه برداری برای اهداف آموزشی یا استفاده شخصی را استثناء دانسته و هم‌چنین به مواردی که در قانون حق مؤلف انگلستان نقض

به نظام بین المللی حق مؤلف.

فصل سوم کتاب به مبحث مالکیت صنعتی مربوط می شود که به دلایل وضع قوانین حمایت از مالکیت صنعتی (احترام گذاشتن، حقوق اقتصادی، حمایت از آفرینندگان آثار صنعتی و تشویق استفاده از خلاقیت آنها در توسعه اقتصادی - اجتماعی و...) اشاره می کند و مشکل اساسی نظام مالکیت صنعتی ایران را ذکر می کند. بحث مالکیت صنعتی با شرح موارد زیر ادامه می یابد:

۱. حق ثبت اختراع؛
۲. طرح های صنعتی؛
۳. علائم تجاری؛
۴. رقابت.

در مبحث حق ثبت اختراع مسائلی همچون اختراعات قابل ثبت و ضوابط کسب پروانه ثبت اختراع (از جمله مفیدبودن، کاربرد صنعتی داشتن، جدیدبودن و معمولی نبودن)، انواع پروانه ثبت اختراع، روش های ثبت اختراع (اعلامی، پیش آزمایی) و مدت اعتبار پروانه و آثار و نتایج مثبت آن را شرح می دهد. وضعیت ثبت اختراع در ایران و تفاوت حق مؤلف و حق اختراع نیز آمده است.

در ادامه طرح های صنعتی و آنچه طرح صنعتی خوانده می شود و علل حمایت از طرح های صنعتی و انواع آن و مدت حمایت از آنها ذکر شده است. مبحث بعد به تعریف علائم تجاری و خدماتی و اهداف آنها (متمایز کردن کالاها، معرفی شرکت ها، بیان کیفیت خاص کالاها، افزایش بازاریابی) و ثبت علائم تجاری در ایران و نواقص قانون ثبت علائم و اختراعات ایران پرداخته است و آخرین مطلب رقابت غیرمنصفانه می باشد.

در بخش بعد، به نحوه شکل گیری حقوق اقتصادی و ماهیت آن می پردازد.

در بخش پنجم، منظور از آثار مورد حفاظت شرح داده می شود و به وضعیت حمایت از آثار اقتباس شده، تطبیق یافته، ترجمه ها و کلکسیون ها می پردازد.

در بخش ششم مواردی را که قانون حق مؤلف حمایت نمی کند، یعنی اخبار روزمره و قوانین رسمی را متذکر می شود. قواعد نقل قول و وضعیت قوانین حق مؤلف در حوزه آموزش و کتابخانه، وضعیت نمایش آثار هنری عمومی، نوارهای موقتی از دیگر مباحث مطرح اند. در ادامه به مجوزهای اجباری (سه نوع مجوز اجباری: آثار چاپی، ضبط صوتی یا تصویری و پخش رادیویی) می پردازد.

بخش هفتم مالکیت کپی رایت است که واژه مؤلف را توصیف و تشریح می کند. قوانین مربوط به آثار سفارشی، آثار با نام مستعار و بی نام، آثار با چند پدید آور و آثار سینمایی که عموماً حاصل کار چند نفر هستند را شرح داده است. در هشتمین فصل قابل انتقال بودن حق کپی رایت و تفاوت قوانین رومی و انگلوساکسون بحث می شود. فرایند و شرایط انتقال امتیازات را آورده و وضعیت انتقال اثر بعد از مرگ مؤلف را شرح داده است. در فصل نهم، مدت زمان اعتبار کپی رایت و زمان آغاز حمایت و محاسبه دوره حمایت برای آثار با چند مؤلف و دوره های حمایت خاص برای آثار بی نام و نشان و یا دارای نام مستعار و آثار اشخاص حقوقی و آثار عکاسی و رادیویی و... توضیح داده شده است. در فصل بعد، در مورد تشریفات کپی رایت که در کشورهای مختلف، متفاوت است تشریفات همچون ودیعه گذاری، ثبت آثار، نشان کپی رایت و مزایای آنها توضیح داده است.

بحث مجازات در ازای نقض حق کپی رایت و تفاوت قوانین کشورهای مختلف در این خصوص، انواع نقض کپی رایت شامل سرقت ادبی و جعل در فصل یازدهم آمده است. در خصوص اقامه دعوی، مجازات ها و اقدامات پیشگیرانه و تمهیداتی که قوانین برای جبران خسارت برای مؤلفان در نظر گرفته اند مطالبی آمده است.

بخش دوازدهم به شرح لزوم حمایت بین المللی از حق کپی رایت و ضرورت معاهده ها، تاریخچه، مفاد قراردادها و دامنه حمایت و مدت زمان حمایت آنها پرداخته است.

در آخرین فصل مسأله کپی رایت در کشورهای جهان سوم را توضیح داده است و به نقش آن در دسترسی به آثار دیگران و صدور آثار داخلی اشاره می کند و به تلاش یونسکو در جهت فراهم نمودن دسترسی برای کشورهای در حال توسعه را متذکر شده است.

نقد و نظر

این کتاب، منبع نسبتاً جامعی درباره حقوق مالکیت فکری است و مالکیت فکری را هم در بعد حق مؤلف (مالکیت ادبی و هنری) و هم مالکیت صنعتی در نظر می گیرد و بررسی می کند. منبع کاملی است چرا که به ماهیت و تاریخچه و لزوم قوانین اشاره می کند، به ذکر قوانین ایران نیز علاوه بر قوانین و قراردادهای بین المللی می پردازد. انواع منابع از کتاب، آثار رادیویی، عکاسی، و حتی فرش

است. در بخش دوم شامل دو فصل، فهرستی از کتاب‌های عربی و سپس فارسی در زمینه حق مؤلف و مالکیت فکری آورده است که با شرح کوتاهی همراه است و در بخش سوم فهرست منابع عربی و فارسی می‌باشد.

در فصل اول از اولین بخش، مفهوم حق مؤلف، واژه‌های معادل و مترادف آن را همچون مالکیت ادبی و حرفه‌ای و یا حقوق معنوی و ادبی و ذهنی شرح داده است و مقایسه‌ای بین ناشران امروزی که هدف آنها از نشر و توزیع کتاب‌ها بهره‌وری از منابع مادی می‌باشد با ناشران قدیمی که پاداش معنوی را خواهان بودند، انجام داده است. با اشاره به اینکه شریعت اسلامی حقوق مؤلفان را به رسمیت شناخته و بر لزوم حفظ آن تأکید دارد به انتقال حق التألیف به وسیله فروش می‌پردازد. ضمن آنکه ده دلیل را مبنی بر صحت فروش حق مؤلف ذکر می‌کند و پس از اثبات مالکیت، به کمک اصول فقهی، صحت فروش را اثبات می‌کند. سپس به انتقال حق التألیف به وسیله ارث می‌پردازد و با اشاره به حقوقی که به ارث می‌رسند و حقوقی که وراثتی نمی‌باشند نتیجه می‌گیرد، از آنجایی که حق مؤلف از حقوق مالی غیر مجرد است و وجود خارجی دارد و در اشیایی مثل کتاب و امثال آن تجسم پیدا می‌کند، لذا می‌تواند به وسیله ارث منتقل گردد. در این مورد شواهد دیگری آورده است. در ادامه به انواع قرارداد بین مؤلف و ناشر اشاره می‌کند. یکی از آنها عقد وکالت است که در اینجا به موجب قرارداد عقد وکالت، ناشر وکیل مؤلف است. بنابراین قرارداد بین آنها از نوع وکالت است و قرارداد اجاره را نیز توضیح می‌دهد. به نحوه تعیین مقدار منفعت در عقد بیع حق مؤلف و تعیین مقیاس اندازه‌گیری برای انتفاع و سایل مختلف اشاره می‌کند و مقیاس و معیار اندازه‌گیری حق التألیف را بحث می‌کند و سه شیوه استفاده مؤلف از حق التألیف را ذکر می‌نماید. در فصل سوم به وضعیت حقوقی - فقهی رایانه در ایران می‌پردازد و از آنجایی که بُعد نرم‌افزاری از اهمیت بیشتری برخوردار است، استدلال‌ات برخی از حقوقدانان مبنی بر اینکه نرم‌افزار یک محصول ادبی است و آن را تحت قانون حقوق مؤلفان و مصنفان و هنرمندان مصوب ۱۳۴۸ می‌دانند بیان می‌کند و نظرات عده‌ای دیگر را که نرم‌افزار را یک محصول صنعتی قلمداد کرده و آن را مشمول قانون ثبت اختراع و علائم تجاری مصوب ۱۳۱۰ می‌دانند را ذکر کرده است. بنابراین ضمن اشاره به این دو قانون، اشکالات هر یک را در خصوص عدم مطابقت با حق مؤلف بر شمرده است.

را مدنظر قرار می‌دهد. بنابراین کتاب حاضر کل میحث مالکیت فکری را پوشش داده است اما به نظر می‌رسد در برخی موارد مطالب در فصل‌های مختلف تکرار شده است.

از منابع متعددی در تدوین اثر استفاده کرده است که ۸۹ منبع فارسی شامل کتاب، مقاله و گفت‌وگو در روزنامه‌ها، لوح قوانین، و ۶۳ منبع انگلیسی که اکثراً برگرفته از اینترنت می‌باشند و البته منابع روزآمد هستند.

نویسنده این کتاب پایان‌نامه کارشناسی ارشد خود را در رشته کتابداری و اطلاع‌رسانی با عنوان «مطالعه مزایا و معایب پیوستن ایران به نظام بین‌المللی حق مؤلف از دیدگاه متخصصان علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی» در همین حوزه انجام داده است.

• الهی، فرج‌الله. حقوق پدید آوردگان، قم: سلسله، ۱۳۸۲، ۲۷۱ صفحه، وزیری.

کتاب حاضر در سه بخش تدوین شده است. بخش اول که شامل هفت فصل می‌باشد، به مفهوم حق مؤلف و انتقال آن از طریق فروش وارث می‌پردازد. فصل دوم به انواع قرارداد بین مؤلف و ناشر اشاره دارد و فصل سوم به مسائل رایانه از دیدگاه حقوقی و فقهی و اثبات مشروعیت حقوق رایانه می‌پردازد. مالکیت محصولات ماهواره‌ای از دیگر مباحث مطرح در این کتاب است. مالکیت معنوی را از دیدگاه فقه شیعه بررسی می‌کند و به ماهیت حقوق معنوی و انواع آن و حق التألیف و حقوق ثبت اختراع و اسم تجاری و حقوق ابتکار می‌پردازد. در ادامه حق معنوی را از دو دیدگاه حقوقی و فقهی بررسی کرده و هشت نظریه در این خصوص را ارائه کرده

عنصری کلیدی در حیات آینده بشر به شمار می‌رود، باید دارای نظام حقوق رایانه باشیم و سپس امتیازات و محدودیت‌های آن را برمی‌شمرد.

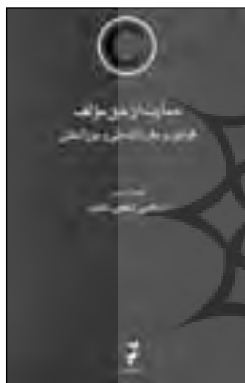
در فصل چهارم به مالکیت محصولات ماهواره‌ای می‌پردازد و سیاست‌های حمایتی را برای ارتباطات ماهواره‌ای لازم می‌داند. محصولات ماهواره‌ای را از جمله انواع مالکیت معنوی معرفی می‌کند و آن را از نوع مالکیت ذاتی می‌داند. در پنجمین فصل به بررسی جایگاه مالکیت معنوی در فقه شیعه می‌پردازد و با اشاره به اینکه مالکیت معنوی به مفهوم جدید آن (یعنی برخورداری پدیدآورنده از بهره‌های اقتصادی و مادی اثر خوش) پدیده‌نویی است و قبلاً مطرح نبوده است، لذا فقها به آن نپرداخته‌اند و اولین فقیهی که به شیوه استدلالی معهود به بررسی این مسأله پرداخته و حکم به لزوم رعایت حق پدیدآورندگان داده، آیت‌الله سید محمد صادق حسینی روحانی است و سپس به نظرات برخی فقهای موافق و هم‌چنین مخالف حق مؤلف اشاره می‌کند.

جایگاه مبحث حقوق معنوی در فصل ششم بحث شده است. معانی حق را بیان و یک تعریف را بعنوان تعریف بهتر و ملاک برمی‌گزیند. سپس حقوق را به دو رده کلی سیاسی و مدنی تقسیم می‌کند حقوق مدنی را شامل حقوق عمومی و خصوصی می‌داند. حقوق خصوصی به حقوق خانواده و حقوق مالی تقسیم می‌شود و در حقوق مالی را شامل حقوق عینی، شخصی و معنوی می‌داند و در بررسی ماهیت حقوق معنوی، حقوق معنوی را عبارت از سلطه شخص بر شیء غیرمادی می‌داند که شیء غیرمادی شامل محصولات ذهنی است و حق مؤلف هم از این دسته می‌باشد. در ادامه اسامی و عناوین دیگر حقوق معنوی را برمی‌شمرد (حق مالکیت ادبی و هنری و صنعتی، حقوق ذهنی، حقوق اموال غیرمادی و...) و ضمن علت بکار بردن این تعبیر، اشکالات هر یک را متذکر می‌شود. انواع حقوق معنوی از جمله حق التألیف و مفهوم آن در ادامه آمده است و به قراردادهای برن و یونسکو اشاره می‌کند و توضیح می‌دهد. متذکر می‌شود که از دیدگاه اسلام، حق التألیف مسأله‌ای نو بوده و در قرآن، سنت، اجمال و اقوال مجتهدان در این خصوص مطلبی نیامده، لذا در مورد بحق بودن یا نبودن آن اکنون بحث است. بنابراین دیدگاه‌های افراد مخالف حق التألیف از جمله دکتر احمد الحجی الکردی و استدلال‌ات وی را برمی‌شمرد. هم‌چنین دلایل موافقان حق التألیف از جمله استاد مصطفی زرقاء

در ادامه این بخش به تاریخچه حقوق رایانه در دادگاه‌های ایران اشاره می‌کند و وجود ابهام در مورد جایگاه نرم‌افزار در قوانین ایران و پیگیری‌های وزارت ارشاد را ذکر می‌کند که باعث شد رئیس وقت قوه قضائیه طی بخش‌نامه‌ای قانون حقوق مؤلفان مصوب ۱۳۴۸ را بعنوان ملاک عمل معرفی کند و نخستین رأی دادگاه‌های کشور درباره دعوی شرکت نرم‌افزاری سینا صادر شد و به نخستین قانون حقوق نرم‌افزاری که در سال ۱۳۷۹ تصویب شد اشاره می‌کند. پس از آن به ذکر تاریخچه مختصری از فعالیت‌های علمی انجام شده در ایران در مورد حقوق رایانه می‌پردازد و متذکر می‌شود که تنها یک کتاب در این مورد منتشر شده است و تنها دو پایان‌نامه در مقاطع دکتری و ارشد و صرفاً یک مجله تخصصی به این مهم پرداخته است.

در این فصل به چالش‌ها و مشکلات عدیده موجود در نظام حقوقی ایران در زمینه حقوق رایانه می‌پردازد و دو عامل مهم را در این خصوص برمی‌شمرد. عدم تنقیح دقیق مبانی فقهی حقوق رایانه بویژه در بُعد حقوق مالکیت فکری و ناآشنایی قاضیان و وکلا و حقوقدانان با موضوعات و مباحث مربوط به حقوق رایانه دو عامل یاد شده‌اند. در مورد عامل اول، اشاره می‌کند که برخی فقها این حق را از نظر شرعی معتبر نمی‌دانند که به علل اصلی آن اشاره می‌کند و متذکر شده در فقه اصول کلی وجود دارد که می‌توان از آنها برای اثبات حقوق رایانه استفاده کرد. در ادامه با توجه به اینکه بُعد مالکیت معنوی از مهم‌ترین ابعاد حقوق رایانه است و از آنجایی که یکی از مهم‌ترین موانع توسعه حقوق رایانه در ایران، وجود ابهامات فراوان در ابعاد مختلف فقهی - حقوقی آن، بویژه عدم تنقیح مبانی فقهی آن است، از این رو در ادامه بخش بر مبانی فقهی حقوق مالکیت فکری تأکید می‌کند و اشاره می‌نماید که در فقه اسلامی برای اثبات حقوق مالکیت معنوی هشت راه حل وجود دارد و به توضیح و تشریح آنها می‌پردازد و مشکلات هر یک را برمی‌شمرد. در نهایت قاعده هشتم یعنی قاعده حفظ نظام و دلیل عقل مستقل را بعنوان نظریه برگزیده به طور مفصل شرح می‌دهد و ابتدا به اثبات قضیه کبری (لزوم حفظ نظام) با دلایل عقلی پرداخته و سپس اثبات صغرای قضیه کاربرد و اهمیت و حساس بودن این صنعت نرم‌افزاری را انجام می‌دهد و اشاره می‌کند که وجود و بقای آن مستلزم تحقق نظم حقوقی حاکم بر آن است و استنباط می‌کند که نظام حقوقی از لوازم جدایی‌ناپذیر صنعت نرم‌افزار است و از آنجا که نرم‌افزار

با دیدگاهی متفاوت از دیگر منابع است. ویژگی دیگر این کتاب آن است که در پایان کتاب شناسی توصیفی از کتب و پایان نامه‌ها در زمینه حق مؤلف و حقوق پدیدآورندگان آورده است. ۱۷ منبع عربی و ۱۴ منبع فارسی را توصیف نموده است و در ادامه فهرستی از ۱۱۳ منبع عربی و ۱۰۸ منبع فارسی ارائه کرده است. منابعی هم که در تدوین این کتاب بکاررفته است به شکل پانویس آمده است.

• شفیع‌ی شکیب، مرتضی. حمایت از حق مؤلف: قوانین و مقررات ملی و بین‌المللی. تهران: خانه کتاب، ۱۳۸۱، ۱۴۶ صفحه، رقعی، شومیز.

کتاب به مناسبت برگزاری همایش تخصصی بررسی حقوق نشر کتاب در ایران: چالش‌ها، رهیافت‌ها در ۱۶ و ۱۷ اردیبهشت ۱۳۸۱ در دو بخش تدوین گردیده است. بخش اول مقررات بین‌المللی را دربرمی‌گیرد و بخش دوم قوانین و مقررات ملی را در ۳۳ صفحه توضیح می‌دهد. منبع حاضر، منبع مناسبی برای علاقه‌مندان به مبحث قراردادهای حق مؤلف و برنامه‌ریزان می‌باشد، چرا که مقررات بین‌المللی و ملی را در یکجا جمع کرده است.

در بخش اول، تاریخچه حمایت بین‌المللی از حق مؤلف و حقوق تبعی آن (برن - ۱۸۸۶ و ژنو - ۱۹۹۶) را بیان می‌کند (این بخش ترجمه است). در ادامه به سیر تکامل تا میثاق برن، سندپاریس (۱۹۷۱) درباره میثاق برن و مفاد آن شامل عناصر اصلی حمایت اعلام شده به موجب میثاق، حمایت بدون تشریفات، آثار مشمول حمایت، دارندگان حقوق، شایستگی برای حمایت و... می‌پردازد. در ادامه به مزایای الحاق کشورها به میثاق برن که در

و... را نیز ذکر می‌کند.

در این فصل هم‌چنین به حق ثبت اختراع در حوزه نوآوری‌های صنعتی و مفهوم براءة اختراع می‌پردازد. انواع گواهینامه‌های اختراع (کامل و انحصاری؛ ناقص یا گواهی‌های منفعت؛ ارتقا و تکمیل؛ خرید امتیاز) و حق گواهینامه امتیاز از دیدگاه اسلام هم ذکر شده است. در آخر هم به حق اسم تجاری، مفهوم آن و مضامین اسم تجاری و حق اسم تجاری از دیدگاه اسلام می‌پردازد و در آخرین قسمت فتوای مجمع فقه اسلامی درباره حقوق ابتکار را که در سال ۱۹۸۸ در کویت به تصویب رسید شرح می‌دهد.

در فصل هفتم ماهیت و مفهوم حق معنوی را از دیدگاه فقهی و حقوقی شرح می‌دهد و هشت نظریه مهم در خصوص حق پدیدآورنده را شرح می‌دهد و به نقاط ضعف و قوت آنها اشاره می‌کند. این نظریه‌ها عبارتند از: نظریه حقوق شخصی، نظریه حقوق اخلاقی، نظریه حقوق کار، نظریه حقوق طبیعی، نظریه مالکیت عینی، نظریه یگانگی حق مادی و حق معنوی، نظریه دوگانگی حق مادی و حق معنوی، نظریه حقوق فکری.

در بخش دوم در دو فصل کتاب شناسی توصیفی حقوق پدیدآورندگان را در حدود ۱۳۱ صفحه آورده است. در فصل اول توصیف منابع عربی (۱۷ منبع) و در فصل دوم توصیف ۱۴ منبع فارسی آمده است. در بخش سوم یعنی منبع شناسی پدیدآورندگان حدود ۲۲۱ عنوان کتاب، مقاله و پایان‌نامه در مورد حق التألیف آورده است که ۱۱۳ منبع عربی و ۱۰۸ منبع فارسی می‌باشد. لازم به ذکر است منابع مورد استفاده در تألیف این کتاب و مورد استناد به شکل زیرنویس آمده است و از انواع منابع از جمله منابع اینترنتی استفاده کرده است.

نقد و نظر

این کتاب تاحد زیادی با کتاب‌های دیگر در زمینه حق کپی‌رایت متفاوت است. دیدگاهی فقهی - حقوقی در آن ارائه شده است و با استفاده از نظریه‌های فقهی مسأله کپی‌رایت و قابل انتقال بودن حق مؤلف را اثبات می‌کند و بعد به دیگر جنبه‌ها می‌پردازد. کتاب حاضر صرفاً به منابع چاپی نپرداخته، بلکه نرم‌افزارها و محصولات ماهواره‌ای را هم دربرمی‌گیرد و علاوه بر حق مؤلف، حقوق دیگر همچون حق ثبت اختراع و... را هم بررسی کرده است و دیدگاه‌های فقها را در این خصوص آورده است. بنابراین منبعی کاملاً متفاوت و

است. بنابراین به نظر می‌رسد ارائه فهرست مطالب چندان مفید نباشد و تکراری باشد. بعد از بیان ۳۸ بند، ماده‌های خاص کشورهای در حال توسعه که ضمیمه میثاق برن است توضیح داده شده و شامل ۶ ماده می‌باشد. پس از آن کنوانسیون تأسیس سازمان جهانی مالکیت فکری (استکهلم، ۱۹۷۶ و اصلاحی دوم، ۱۹۷۹) که مشتمل بر ۲۱ ماده است و به فارسی ترجمه شده قرار دارد.

بخش دوم کتاب شامل توصیف قوانین و مقررات ملی است. اولین قانون ملی ذکر شده در این کتاب، قانون حمایت حقوق مؤلفان و مصنفان و هنرمندان می‌باشد که دارای ۴ فصل و ۳۳ ماده است و در اینجا هر یک از مواد آمده است.

پس از آن آیین‌نامه اجرایی ماده ۲۱ قانون حمایت حقوق مؤلفان و مصنفان و هنرمندان قرار دارد که در رابطه با ثبت اثر است و شامل ۳ فصل و ۷ ماده می‌باشد.

آیین‌نامه اصلاحی «آیین‌نامه تأسیس چاپخانه راجع به نحوه ثبت انتشار کتاب و رساله و سایر نشریات» که ارائه نسخه‌هایی از هر اثر چاپی به کتابخانه ملی را الزامی می‌سازد در این بخش از کتاب آمده است.

قانون ترجمه و تکثیر کتب و نشریات و آثار صوتی که دارای ۱۲ ماده است و هم‌چنین قانون تعیین تکلیف کتب مصادره‌ای ذکر شده‌اند.

متن بعد، بر اهداف و سیاست‌ها و ضوابط نشر کتاب مصوب جلسات ۱۴۷، ۱۴۸، ۱۴۹ و ۱۳ مورخ ۱۳۶۷/۲/۲۰ و شورای عالی انقلاب فرهنگی در دو فصل و شش ماده آمده است.

دیگر متون بخش دوم عبارتند از: «الزام ناشران به تحویل تعدادی نسخ رایگان انتشارات خود برای وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، مصوب دویست و پنجمین جلسه مورخ ۱۳۶۸/۹/۱۴ شورای عالی انقلاب فرهنگی»، «آیین‌نامه خرید کتاب و تشویق مؤلفان و ناشران» و لایحه الحاق دولت جمهوری اسلامی ایران به کنوانسیون تأسیس سازمان جهانی مالکیت معنوی مصوب ۱۳۸۰/۷/۴ مجلس شورای اسلامی، «اجازه تودیع سند الحاق دولت جمهوری اسلامی ایران به کنوانسیون تأسیس سازمان جهانی مالکیت معنوی».

نقد و نظر

کتاب حاضر، قوانین و قراردادهای بین‌المللی و ملی در حوزه

نهایت موجبات مبادله و همکاری موفق بین‌المللی و دسترسی بموقع به اطلاعات مورد نیاز را فراهم می‌کند، اشاره دارد. میثاق دیگری که در این کتاب معرفی می‌شود، موافقت‌نامه تریپس است که زیر نظر گات (سازمان تجارت جهانی) منعقد گردیده است. در ادامه بحث به میثاق‌های بین‌المللی در زمینه حقوق تبعی یعنی حقوق مرتبط با حق مؤلف می‌پردازد که میثاق بین‌المللی حمایت از اجراکنندگان و تولیدکنندگان صوت - نگاشت‌ها و سازمان‌های پخش (مشهور به میثاق رم) از جمله آنهاست. به تاریخچه این میثاق که پیدایش آن ناشی از فناوری است و عملکرد آن که از نسخه‌برداری غیرمجاز از صوت - نگاشت‌ها ممانعت می‌کند، اشاره می‌نماید. در مورد مدت حمایت، محدودیت‌هایی که اعمال می‌کند، و برخی تشریفات توضیح می‌دهد. هم‌چنین این میثاق را میثاقی پیشگام معرفی می‌کند، چرا که برخلاف سایر میثاق‌های بین‌المللی که به پیروی از قوانین ملی منعقد شدند، این میثاق زمانی منعقد شد که تعداد کمی از کشورها قواعد حقوقی قابل‌اعمالی در حمایت از تولیدکنندگان و اجراکنندگان صوت - نگاشت‌ها داشتند. پس از میثاق رم به دو میثاق بین‌المللی دیگر در زمینه حقوق تبعی، یعنی میثاق حمایت از تولیدکنندگان صوت - نگاشت‌ها در برابر نسخه‌برداری غیرمجاز (معروف به میثاق صوت - نگاشت‌ها) و میثاق مربوط به توزیع علائم حامل برنامه برای پخش ماهواره‌ای (مشهور به میثاق ماهواره) و هم‌چنین موافقت‌نامه تریپس اشاره می‌کند و آنها را شرح می‌دهد.

میثاق‌های حقوق تبعی برای کشورهای در حال توسعه و اثرات مثبت پیوستن به آنها را متذکر می‌شود که حمایت این کشورها از جلوه‌های فرهنگی خود در بازارهای خارجی و سود اقتصادی از جمله مزایاست.

به دو عهدنامه دیگر که در حوزه رقومی است اشاره می‌کند. عهدنامه حق مؤلف و وایپو (WCT) و عهدنامه اجراها و صوت - نگاشت‌ها (WPPT) را توضیح می‌دهد، به این نحو که ابتدا مقررات اصلی که در هر دو عهدنامه مشترک اند را آورده است و سپس به مقررات خاص هر یک می‌پردازد.

در قسمت بعد، بندهای میثاق برن را که ترجمه شده است آورده، این میثاق ۳۸ بند دارد. قبل از ارائه بندها فهرست مطالب بندها را آورده است که در متن اصلی میثاق این فهرست وجود ندارد. در قسمت بندها، مطلب هر بند در ابتدا آمده و سپس شرح داده شده

منجر گردد و می‌تواند مورد استفاده سیاست‌گذاران و برنامه‌ریزان و هم‌چنین عموم علاقه‌مندان به مبحث کپی‌رایت قرار گیرد. مطالب این کتاب با پیام وزیر فرهنگ و ارشاد اسلامی، سپس سخنرانی معاون امور فرهنگی وزارت فوق، پیام مدیرکل سازمان جهانی مالکیت فکری و گزارش دبیر همایش شروع می‌شود به دنبال آن هیجده مقاله که هر یک از بعد خاصی به پدیده حق مؤلف نگریسته است آمده‌اند. در پایان هم بیانیه پایانی همایش در ۴ صفحه آمده است که یازده پیشنهاد را به مدیران فرهنگی جمهوری اسلامی ایران و دیگر مسؤولان در حوزه نشر اعلام کرده‌اند. در این کتاب به جز دو مقاله که یکی توسط استاد رشته کتابداری و دیگری به وسیله یک پژوهشگر اقتصاد فرهنگ تهیه شده، بقیه مقالات فاقد فهرست منابع بودند.

پیام وزیر فرهنگ و ارشاد اسلامی (احمد مسجد جامعی) اشاره می‌کند که در جهان امروز، اعلام موضع در قبال کپی‌رایت هم به دلایل اقتصادی و هم فرهنگی ضرورتی اجتناب‌ناپذیر است. پس از آن، سخنرانی معاونت امور فرهنگی وزارت فوق (علی اصغر رمضان‌پور) به چالش‌ها و سپس رهیافت‌ها در زمینه کپی‌رایت می‌پردازد و ضمن بررسی سه محیط هر اثر فرهنگی به روابط میان اثر و اثر همسایه (رابطه عرضی) و روابط اثر و محیط اثر (رابطه طولی) اشاره می‌کند و متذکر می‌شود که چالش اصلی ماجدسازی هویت یک اثر و مالک آن از اثر و مالک دیگر است و تشکیل یک گروه کاری فرهنگی برای تعریف و ترسیم یک الگوی ملی کپی‌رایت را پیشنهاد می‌کند.

در مقاله بعد که پیام مدیرکل سازمان جهانی مالکیت فکری (کامل ادریس) است ضمن اشاره به نقش‌های متفاوت کتاب از جمله منبع دانش، سرگرمی و... ادامه می‌دهد که مؤلف وقت صرف تلاشی خلاقانه نموده و باید حمایت شود و از طرف دیگر نشر یک کتاب صرفاً به فعالیت مؤلف محدود نمی‌گردد، تلاش ناشر را هم در بر دارد، لذا کپی‌رایت از نویسنده و ناشر حمایت می‌کند و این حمایت به طور غیر مستقیم به عموم هم می‌رسد.

گزارش دبیر همایش درباره وضع حمایت از حق مؤلف و حقوق جانبی آن در جمهوری اسلامی ایران توسط مرتضی شفیعی شکیب، مشاور وزیر فرهنگ و ارشاد اسلامی در امور مالکیت فکری، مقاله‌ای است که پس از ارائه مقدمه‌ای در مورد عضویت در سازمان

کپی‌رایت را گردآوری کرده است. در بخش اول که قراردادهای بین‌المللی آمده است از سه منبع استفاده شده است که مطالب دو منبع به زبان انگلیسی بوده و ترجمه شده است و منبعی که ترجمه مطالب «کنوانسیون تأسیس سازمان جهانی مالکیت فکری» از آن اخذ شده، مجله تجارت ایران می‌باشد. از آنجایی که قوانین ملی باید در راستای قراردادهای بین‌المللی باشند این کتاب قوانین ملی و قراردادهای بین‌المللی کپی‌رایت را آورده است هیچ منبع دیگری قوانین ملی و بین‌المللی را بدین نحو در کنار هم ارائه نکرده است. ضمن آنکه قراردادهای جدید در زمینه تولیدکنندگان صوت نگاشت‌ها و... را هم ذکر نموده است.

● شفیعی شکیب، مرتضی (زیر نظر).
سخنرانی‌ها و مقالات همایش
تخصصی بررسی حقوق نشر کتاب در
ایران: چالش‌ها و رهیافت‌ها، تهران:
خانه کتاب، چاپ اول: ۱۳۸۱، ۲۹۶
صفحه، رقی، شومیز.

این کتاب مجموعه‌ای از مقالات ارائه شده در همایش تخصصی بررسی حقوق نشر کتاب در ایران در ۱۶ و ۱۷ اردیبهشت ۱۳۸۱ می‌باشد.

با برگزاری این همایش و در نهایت چاپ مقالات ارائه شده، ملاحظات فقهی، حقوقی، فرهنگی، اقتصادی و سیاسی کپی‌رایت به ویژه با توجه به تحولات جهانی مطرح و مدنظر قرار گرفته است. هدف آن شفاف‌سازی مفاهیم و مسائل کپی‌رایت است تا به تصمیم‌گیری بهتر و مؤثرتر در سطح ملی و بین‌المللی

جهانی مالکیت معنوی به ارائه تاریخچه حمایت ملی از حق مؤلف قبل و بعد از جمهوری اسلامی و نیز پیشینه حمایت بین المللی از حق مؤلف می پردازد و وضعیت فعلی حمایت بین المللی از حق مؤلف در ایران را ذکر می کند و ضمن اشاره به اینکه بین صاحب نظران ایرانی در مورد حق مؤلف اختلاف نظر وجود دارد و به اقداماتی که تاکنون دولت انجام داده اشاره می کند و پیشنهاداتی ارائه می کند.

مقاله بعد با عنوان مبنای فقهی حق مؤلف توسط حجة الاسلام مهدی مهریزی، محقق و مدرس حوزه علمیه ارائه شده که با اشاره به حدیثی از پیامبر و توضیح و تفسیر آن، ارتباط بین حق مؤلف و فقه را شرح می دهد. هشت راه حل از اصول فقهی را که به کپی رایت مربوط می شوند توضیح می دهد، سپس برای مشخص نمودن، سطوح مختلف آنها به احکام اولیه، ثانویه و احکام حکومتی اشاره می کند و استدلال می کند که آیا حق مؤلف در زمره مال است یا حقوق معنوی.

بررسی حقوق مؤلف و نارسایی های آن در ایران مقاله دیگری است که توسط سید حسین صفایی (استاد رشته حقوق) ارائه شده و به بررسی واژه کپی رایت می پردازد و آنچه را که حقوق مؤلف در برمی گیرد، توضیح می دهد. به تاریخچه حق مؤلف در ایران و مبانی نظری آن می پردازد و آن را شامل دو جنبه مادی و معنوی می داند و به مبانی نظری فقهی هم اشاره می کند. در ادامه در راستای حق مادی مؤلف به حق نشر و تکثیر، حق ترجمه، حق اقتباس و تبدیل، حق عرضه و اجرا و حق استفاده از پاداش و جایزه می پردازد و شرط حمایت از حقوق مادی و ویژگی های حقوق مادی پدید آورنده را معرفی می کند. پس از حقوق مادی، به حقوق معنوی شامل حق اخذ تصمیم درباره انتشار، حق حرمت نام و عنوان پدید آورنده، حق حرمت اثر می پردازد و ویژگی های حقوق معنوی پدید آورنده را برمی شمرد و به قانون های ۱۳۴۸ و ۱۳۵۲ اشاره و نارسایی های آنها را ذکر می کند.

نگاه اجمالی به قوانین و مقررات مربوط به حقوق مالکیت ادبی و هنری ایران و مقایسه آن با مقررات بین المللی مقاله ای است که سید حسن میر حسینی، معاون سازمان ثبت و اسناد و املاک کشور ارائه کرده است. وی می نویسد با توجه به عملکرد مالکیت فکری، دولت ایران بر آن است که براساس عهدنامه های بین المللی و استانداردهای حقوقی و تجاری جهانی قوانین ملی را تجدید نظر نماید. در ادامه ضمن اشاره کوتاه به مفاد کنوانسیون برن،

کنوانسیون رم و موافقت نامه تریپس به دو قانون حمایت از حقوق مؤلفان و مصنفان و هنرمندان در سال های ۴۸ و ۵۲ و قانون حمایت از پدید آورندگان نرم افزارهای رایانه ای مصوب ۱۳۷۹ اشاره می کند و به مقایسه آنها از ابعاد آثار قابل حمایت، اشخاص قابل حمایت، مدت اعمال حمایت و حقوق فرعی می پردازد و نتیجه می گیرد که ایران در سطح داخلی قوانین نسبتاً مناسبی دارد، اما در سطح بین المللی باید با توجه به اهمیت مشارکت آن در سطح بین المللی از جمله عضویت در سازمان جهانی تجارت اقداماتی انجام دهد و پیشنهاداتی در این خصوص ارائه می کند.

دکتر عباس حرّی (استاد رشته کتابداری و اطلاع رسانی) مقاله آثار متقابل قوانین ملی و بین المللی حق مؤلف را ارائه کرده است و حق مؤلف را در دو معنای حق انحصاری و حق تکثیر شرح می دهد و الزامات ملی، اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی، حق مؤلف را توضیح می دهد و به وضعیت این قانون در کشورهای فرانسه، اسپانیا، ایتالیا، انگلستان، آمریکای لاتین، هند، ژاپن، هنگ کنگ، اندونزی، مالزی، استرالیا و ایران می پردازد. در نهایت سه توجیه برای پیوستن به معاهدات بین المللی ذکر می کند.

مقاله حمایت بین المللی از کپی رایت و حقوق جانبی توسط یورگن بلوم کویست، رئیس بخش کپی رایت در سازمان جهانی مالکیت فکری، ارائه شد و مبحث حمایت بین المللی از کپی رایت و سیر تحول کپی رایت از قوانین ملی اولیه تا کنوانسیون برن، اصلاحیه پاریس کنوانسیون برن و مزایای عمده پیوستن به کنوانسیون برن و توافقنامه تریپس (توافقنامه جنبه های تجاری حقوق مالکیت فکری) را ارائه می نماید. پس از آن به کنوانسیون رم، «کنوانسیون حمایت از تولیدکنندگان آوانگاشت» موسوم به «کنوانسیون آوانگاشت ها» و «کنوانسیون مربوط به توزیع سیگنال های ماهواره ای حامل برنامه» موسوم به «کنوانسیون ماهواره ها» پرداخته است. دو معاهده «معاهده کپی رایت و ایپو» (WCT) و «معاهده آثار اجرایی و نمایشی و آوانگاشت های و ایپو (WPPT) را بررسی می کند.

در مقاله کپی رایت و مجوزدهی بین المللی که توسط کریستین راس، مشاور حقوقی در امور کپی رایت (آلمان) تهیه شده است در دو بخش ابتدا به مرور کپی رایت و پیمان برن و وضعیت بین المللی کپی رایت می پردازد و در بخش دوم

تولید کتاب درسی و...

فریده خلعتبری، مدیر انتشارات شبابیز در مقاله‌ای با عنوان «هیا هوی بسیار برای هیج»، افراد را در رابطه با حق مؤلف به سه گروه تقسیم می‌کند. گروهی مخالف، گروهی موافق و گروه سوم افرادی را در برمی‌گیرد که به نتیجه نرسیده‌اند و در این مقاله گروه اخیر را در نظر می‌گیرد و به لزوم پیوستن ایران به قراردادهای بین‌المللی به دلیل سابقه درخشان فرهنگی و هنری تأکید می‌کند. در ادامه به دو جزء قراردادهای خرید حق نشر یعنی محدوده جغرافیایی و محدوده زبانی اشاره می‌کند و بدین وسیله ایران می‌تواند اثر را به زبان‌های دیگر به کشورهای دیگر گسترش دهد و ضمن آنکه منابع ایرانی به سایر کشورها صادر می‌شوند ارزش هم به کشور بازمی‌گردد. تهدید دیگر در عدم حضور حق مؤلف، امکان انتشار مجدد یک اثر (که معمولاً در حوزه ترجمه اتفاق می‌افتد) می‌باشد که با وجود حق مؤلف از عرضه یک کتاب واحد با چند ترجمه جلوگیری می‌شود. نویسنده هم چنین معتقد است که پرداخت برای حق مؤلف، تأثیر چندانی بر قیمت اثر نخواهد داشت و به فواید پرداخت حق مؤلف، کسب اعتماد و برقراری همکاری با ناشران دیگر کشورها اشاره می‌کند. با ذکر رکورد بازار کتاب در داخل کشور به لزوم راه یافتن کتاب‌های ایرانی به بازارهای جهانی از طریق فروش یا تبادل حق نشر تأکید می‌کند. پیامدهای پذیرش پیمان بین‌المللی کپی‌رایت عنوان مقاله‌ای است که صادق سمیعی مدیر انتشارات کتاب سارا ارائه کرده است با ذکر مثال‌هایی اشاره می‌کند که در طول ۵۰ سال اخیر کمتر منبعی از فارسی به زبان‌های دیگر ترجمه شده است. از طرف دیگر برای عضویت در سازمان جهانی تجارت، باید قوانین حق مؤلف را پذیرفت، اما این اقدام باید آگاهانه صورت گیرد. هم چنین اشاره می‌کند کتاب‌های داخلی را فقط فارسی‌زبانان می‌توانند استفاده کنند و از آنجایی که کشورهای دیگری که زبان فارسی در آن‌ها رایج است از وضعیت مالی مطلوبی برخوردار نیستند، نمی‌توان به بازار کتاب آن کشورها امید بست، از این رو سطح دانش کشور لطمه می‌بیند و به منابع و نرم‌افزارهای جدید دسترسی پیدا نمی‌کنیم.

در مقاله برنامه‌کار کنونی واپیو در حوزه کپی‌رایت و حقوق جانبی، یورگن بلوم کویبست به شمولیت کنوانسیون برن اشاره می‌کند و علی‌رغم تصویب دو معاهده «کپی‌رایت واپیو» و «آثار اجرایی - نمایشی و آوانگاشت‌های واپیو» هنوز برخی از مسائل

راهکارهایی را به ناشران خارجی به هنگام فروش مجوز آثار خویش به مراکز انتشاراتی اروپا و آمریکا، پیشنهاد کرده است. نویسنده به اهمیت و کارکرد دوگانه کپی‌رایت، تاریخچه آن و وضعیت آن در ایران و چالش‌های ناشی از منابع دیجیتالی اشاره‌ای مختصر می‌کند. قرارداد نشر را نقطه آغاز تمام فعالیت‌های انتشاراتی معرفی می‌کند و به آثار تحت پوشش اشاره می‌کند و در پایان مراحل را که یک ناشر برای فروش مجوز انتشار آثار خود به ناشر دیگر باید مدنظر قرار دهد آورده است.

عفیف شمس‌الدین، حقوقدان و عضو اتحادیه ناشران لبنان در مقاله‌اشنایی با آخرین تحولات در زمینه حفاظت از حقوق معنوی و کپی‌رایت به تاریخ اندیشه حمایت از آثار ادبی و هنری می‌پردازد. مسأله عدالت اجتماعی، مسائل اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی را به عنوان علل ایجاد نظام حمایت از حق مؤلف مدنظر قرار می‌دهد و به شش اصل در رعایت حق مؤلف اشاره می‌کند. در بخش دوم مقاله به پیمان‌نامه‌های بین‌المللی حق مؤلف از جمله برن، پیمان‌نامه جهانی حق مؤلف، پیمان‌نامه رم برای حمایت از اجراکنندگان و تولیدکنندگان آوانگاشت‌ها و مراکز پخش، پیمان‌نامه آثار شنیداری، پیمان واشنگتن مربوط به دیسک‌های الکترونیک، و برخی پیمان‌های دیگر و بندهای اضافه‌شده به پیمان برن در خصوص رعایت حال کشورهای در حال توسعه می‌پردازد. الزامات و تسهیلات پیمان کپی‌رایت برای کشورهای در حال توسعه مقاله‌ای است که توسط یورگن بلوم کویبست تهیه شده است. در این مقاله کوتاه، بر لزوم تضمین‌هایی برای حق توزیع علاوه بر حق انتشار تأکید می‌کند. هم چنین به رعایت حق اجرای عمومی و ضمیمه پیمان برن برای کشورهای در حال توسعه اشاره می‌نماید.

در مقاله الزامات اقتصادی پیمان بین‌المللی کپی‌رایت، معجزهمایی مدیر نشر نی، مهم‌ترین مانع اقتصادی را در ایران ابهام در قوانین مالکیت می‌داند. سپس با ارائه آمار نشر، صنعت نشر ایران را به دو گروه غیر حرفه‌ای و حرفه‌ای تقسیم می‌نماید و به قیمت پایین کتاب و به دلیل حق تألیف پایین، بسیاری از تألیف‌ها، ترجمه می‌باشد. به اعتقاد وی لازم است در راستای منافع ملی به کنوانسیون‌های بین‌المللی حق مؤلف پیوست و مواردی را که لازم است قبل از پیوستن به کنوانسیون‌ها مدنظر قرار داد پیشنهاد می‌کند، از جمله حذف یارانه کاغذ و مواد اولیه، اصلاح روزآمد نمودن قانون کپی‌رایت داخلی، لغو انحصارات دولتی در

شده است. ۲) ترجمه کتاب‌های خارجی ۳) برگزاری نمایشگاه بین‌المللی کتاب که اولین بار در سال ۱۳۶۶ توسط این مرکز برگزار شد و کمک بزرگی برای عرضه آثار ناشران خارجی بود.

رئیس مجمع ناشران الکترونیک، محمد امین طالب شهرستانی، مقاله‌ای با عنوان کپی‌رایت و نشر الکترونیکی ارائه کرده است. ابتدا به طور مختصر در مورد نشر الکترونیکی، تولید کننده، تکثیرکننده و توزیع‌کننده نرم‌افزار توضیح می‌دهد. و قانون ۱۳۷۹ را از بین سایر قوانین ایران برای نشر الکترونیکی مناسب‌تر می‌داند و به مشکلات اجرایی آن اشاره می‌کند و در نهایت دوازده پیشنهاد ارائه می‌کند.

در آخرین مقاله مسأله کپی‌رایت و کشورهای جهان سوم مطرح شده است. حسین الحموی، عضو اجلاس اتحادیه نویسندگان عرب به سه نکته اشاره می‌کند، نشر و نوآوری، تعریف و شرح ابعاد نوآوری؛ تعدد سازمان‌های حامی حقوق مالکیت معنوی و انتظار سازمان جهانی مالکیت فکری از دولت‌های جهان سوم. وی معتقد است قوانین باید اصلاح شوند، چرا که اختراع در یک بافت قرار دارد و جدا از سایر اختراعات نمی‌باشد و از آنجایی که قبلاً کشورهایی مثل آمریکا از آثار کشورهای جهان سوم بهره برده‌اند، بنابراین قراردادهای کنونی باید مورد تجدید نظر قرار گیرند.

نقد و نظر

یکی از ویژگی‌های مهم این کتاب آن است که مطالب ارائه شده در آن دیدگاه‌های مختلف را مطرح می‌سازد، زیرا ارائه‌کنندگان مقالات از حوزه‌های مختلف به مسأله حقوق نشر پرداخته‌اند و ضمن آنکه به خود مسأله کپی‌رایت و ابعاد و جنبه‌های آن از زوایای مختلف اشاره شده است، مسأله کپی‌رایت در بافت ایران هم بررسی شده است، به نقاط ضعف و قوت آن در کشور ایران اشاره شده است و راهکارها و پیشنهاداتی نیز ارائه گردیده که می‌تواند مورد استفاده سیاست‌گذاران امر نشر و کپی‌رایت قرار گیرد. مقالات ارائه شده اگرچه اکثراً به منابع چاپی تأکید دارند، اما در برخی موارد به نشر الکترونیکی و مسائل جدید دنیای نشر اشاره شده است. نکته دیگر در مورد این کتاب آن است که پس از اکثر سخنرانی‌ها، پرسش‌هایی مطرح شده، و پاسخ‌هایی هم ارائه گردیده بود که آنها هم پس از هر مقاله آمده‌اند و اطلاعات ارزشمند و کاربردی به دست می‌دهند.

دیجیتال حل نشده است، از جمله مسؤلیت تأمین‌کنندگان خدمات رایانه‌ای و... اما با وجود این قراردادها، صاحبان حقوق با پخش آثارشان از طریق فناوری‌های نوین از جمله اینترنت، همچنان مورد حمایت قرار می‌گیرند. نویسنده به توصیف دو متمعم این معاهده‌ها یعنی «ماده ضد‌گریز» که در رابطه با سرقت اطلاعات (Hacking) می‌باشد و دیگری که از تغییر یا حذف عمدی «اطلاعات مدیریت حقوق» جلوگیری می‌کند می‌پردازد و بر لزوم اصلاح قوانین داخلی تأکید می‌کند. در ادامه به مسائل مربوط به حمایت از برنامه‌های اجرایی صوتی و تصویری، سازمان‌های رادیویی و تلویزیون، پایگاه‌های اطلاع‌رسانی می‌پردازد.

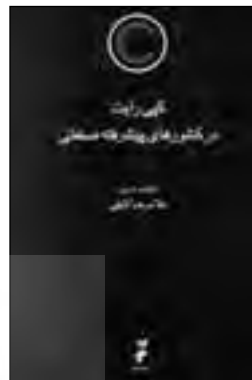
محمد سمیعی، مدیر پایگاه اطلاع‌رسانی سراسری اسلامی (پارسا) با انجام پژوهشی درباره بررسی کتاب‌ها، پایان‌نامه‌ها و منابع مربوط به کپی‌رایت می‌پردازد و به سه رویکرد غالب در متون اشاره می‌کند: رویکرد فقهی، رویکرد اجتماعی - اقتصادی و حقوقی. در نتایج بررسی خود به کمبود منابع علمی و نظری در حوزه کپی‌رایت در کشور و عدم توجه به دو بعد فقهی و اجتماعی - اقتصادی اشاره می‌کند و اشاره‌ای کوتاه به وضعیت منابع در کشورهای عربی و عضویت آنها در کنوانسیون‌های بین‌المللی و منطقه‌ای دارد.

در مقاله با عنوان برنامه ای‌سی‌سی‌یو (ACCU) برای توسعه کتاب در کشورهای آسیا و اقیانوسیه، میساکو اونوکی مدیر بخش فرهنگی آسیا - اقیانوسیه یونسکو در ژاپن ابتدا به توصیف ای.سی.سی.یو. در ادامه به فعالیت‌های آن در خصوص توسعه کتاب و کپی‌رایت می‌پردازد.

علی اعظم‌محمدبیگی پژوهشگر اقتصاد فرهنگ عملکرد شکل‌های صنفی صنعت کتاب ایران در حوزه حق مؤلف را بررسی می‌کند و به نقضی در قانون کپی‌رایت ایران (یعنی اینکه در صورت سوءاستفاده از اثر چنانچه پدیدآورنده از خاطی شکایت نکند، وی مجرم شناخته نمی‌شود) اشاره می‌کند در ادامه سه کارکرد تشکل‌های صنفی عمده صنعت کتاب در ایران را توضیح می‌دهد و در نهایت تشکل‌های صنفی نشر را معرفی می‌کند و بر نقش مفید آنها تأکید می‌ورزد.

نصرالله پورجوادی رئیس مرکز نشر دانشگاهی به تجربه‌های مرکز نشر دانشگاهی در مورد کپی‌رایت اشاره می‌کند و از سه جنبه به مسأله پرداخته است: (۱) مقالاتی که درباره حقوق نشر در مجله نشر دانش چاپ نموده و در برخی موارد عکس‌العمل‌هایی هم ارائه

به قوانین تالمودیک که نشانه‌هایی از برخی از اصول قوانین نوین در آن دیده می‌شود و به صنعت نشر در رُم که سرقت ادبی را عملی غیر اخلاقی می‌دانستند، اشاره می‌کند و در ادامه به وضعیت کپی‌رایت در قرون وسطی می‌پردازد. هم‌چنین اختراع ماشین چاپ و اثرات آن بر نشر و ناشران و کنترل صنعت چاپ توسط رهبران مذهبی و سکولار که امتیازات ویژه‌ای را به چاپچیان مورد نظر خود می‌دادند و صنعت مذکور را تحت سلطه داشتند متذکر می‌گردد. در این راستا به نمونه‌ای در انگلستان یعنی شرکت استیشنرز که کپی‌رایت اولین بار توسط همین شرکت بکار گرفته شد اشاره می‌کند. با برخی تغییرات سیاسی، اجتماعی - فرهنگی کنترل ناشران بر صنعت چاپ کم شد و در پاسخ به تقاضای ناشران مبنی بر احیاء قانون کپی‌رایت، قانون آن که اولین قانون کپی‌رایت نوین است تصویب شد که این قانون از نظر اشخاص برخوردار از کپی‌رایت، زمان آن و... با قانون شرکت استیشنرز تفاوت‌هایی داشت. سپس به دو رویکرد، سنت حقوقی رومی و انگلوساکسن اشاره می‌کند که تفاوت‌هایی با هم داشتند. هم‌زمان با نشر و توزیع آثار در دیگر کشورها و با توجه به تغییرات سیاسی، اجتماعی، اقتصادی و فناوری بهره‌برداری غیرمجاز رواج پیدا کرد و از آغاز دهه ۱۸۵۰ بود که نیاز به چهارچوبی بین‌المللی برای حمایت از قانون کپی‌رایت احساس شد که به انعقاد «قرارداد بین‌المللی حمایت از آثار ادبی و هنری (۱۸۸۶) (کنوانسیون برن)» انجامید. نویسنده به اهداف، روند و مفاد و اصلاحات آن اشاره می‌کند. در ادامه اضافه می‌کند که پس از جنگ جهانی دوم و تمایل آمریکا به صدور کتاب‌های خود، قرارداد دیگری به نام «کنوانسیون جهانی کپی‌رایت (۱۹۵۵) (یو.سی.سی)» منعقد گردید و نویسنده اهداف، مدت زمان حمایت و نشانه کپی‌رایت را در این قرارداد شرح می‌دهد. به پروتکل ضمیمه کنوانسیون برن که در پی درخواست کشورهای در حال توسعه منعقد گردید، اشاره می‌کند. اما از آنجایی که رضایت هیچ یک از کشورهای توسعه یافته و در حال توسعه را جلب نکرد در کنفرانسی دو کنوانسیون مطرح شدند و کشورهای در حال توسعه امتیازاتی گرفتند که بنا به استدلال نویسنده کشورهای توسعه یافته هم بنا به دلایلی پذیرفتند. نویسنده می‌افزاید که بسیاری از کشورهای در حال توسعه قوانین خود را با قراردادهای بین‌المللی همسو نساختند و کشورهای توسعه یافته فشارهایی را اعمال کردند و وی به «سازمان‌های امتیاز تکثیر» و «فدراسیون بین‌المللی سازمان‌های امتیاز

• لایقی، غلامرضا. کپی‌رایت در کشورهای پیشرفته صنعتی. تهران: خانه کتاب، چاپ اول: ۱۳۸۱، ۲۶۱ صفحه، رقعی، شومبیز.

این کتاب به مناسبت برگزاری همایش تخصصی بررسی حقوق نشر کتاب در ایران: چالشها، رهیافت‌ها، ۱۶ و ۱۷ اردیبهشت (۱۳۸۱) منتشر شده است و به موضوع کپی‌رایت در ۶ کشور توسعه یافته صنعتی می‌پردازد. ابتدا مسأله کپی‌رایت، آغاز و روند توسعه آن در کشورهای صنعتی را به طور کلی توضیح داده و سپس قانون کپی‌رایت در ایالات متحده را مفصل توصیف کرده است و به دلیل نکات مشترک، قانون کپی‌رایت کشور کانادا را مختصر توضیح داده است.

پس از آن از قاره اروپا دو کشور روسیه و انگلستان انتخاب شده‌اند و از قاره آسیا کشور چین با تخلفات کپی‌رایت و سرقت‌های ادبی بسیار و قانون جدید کپی‌رایت و ژاپن به عنوان یک کشور دیجیتال برگزیده شده‌اند (لازم به ذکر است که در این کتاب از واژه کپی‌رایت استفاده کرده و معادل‌های آن در زبان فارسی را در پیشگفتار آورده و استدلال می‌کند که معادل‌های فارسی گویای گستره آن نمی‌باشند).

در این کتاب، نویسنده پس از پیشگفتار و فهرست مندرجات در بخش اول کتاب با عنوان درآمدی بر آغاز کپی‌رایت و روند آن در کشورهای پیشرفته صنعتی با استناد به اصل ۲۷ اعلامیه جهانی حقوق بشر مصوب سال ۱۹۴۸ مجمع عمومی سازمان ملل متحد مبنی بر حق افراد در بهره‌برداری از منابع مادی و معنوی اثر هنری یا علمی خود، مبحث کپی‌رایت و ریشه و تاریخچه آن را شرح می‌دهد.

آثار تحت حمایت آن و وضعیت حقوق معنوی و انتقال آن را در کانادا شرح می‌دهد. اجزا و بخش‌های قانون کپی‌رایت کانادا که شامل مقدمه و دو بخش اصلی است را به طور مفصل آورده است. ضمن اشاره به نسخه‌برداری و محدودیت‌های آن، به سازمان‌های غیرانتفاعی مدافع کپی‌رایت و فعالیت‌های آنها اشاره می‌کند.

همان‌طور که قبلاً ذکر شد از قاره اروپا دو کشور انگلستان و روسیه انتخاب شده‌اند. ضمن اشاره به وضعیت کپی‌رایت در شوروی سابق و وضعیت نشر، الحاق روسیه به کنوانسیون برن را می‌نویسد و به تناقض‌های موجود در نوع پیوستن روسیه به کپی‌رایت اشاره می‌کند و در ادامه به برخی اقدامات صورت گرفته در روسیه در راستای کپی‌رایت همچون افزایش طول مدت حمایت و اجرای قانون جدید کپی‌رایت و حقوق هم‌جوار می‌پردازد. هم‌چنین آثاری که به دلیل تعلق داشتن به قلمرو عمومی شامل کپی‌رایت نمی‌شوند و دلایل این وضعیت را توضیح می‌دهد در ادامه بحث، تناقض‌های موجود در پیوستن روسیه به کپی‌رایت و نظر برخی صاحب‌نظران را آورده است. نویسنده به بخش‌هایی از قانون اساسی روسیه که در ۱۹۹۳ تصویب شده و در ارتباط با کتاب است اشاره می‌کند.

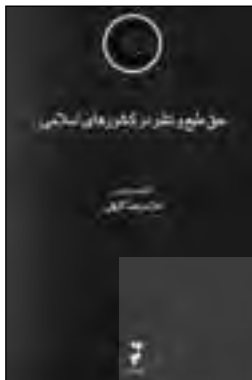
انگلستان دیگر کشور اروپایی است که در اینجا بررسی شده و اولین کشوری است که قانون کپی‌رایت را به تصویب رساند. نویسنده در ارائه تاریخچه‌ای از کپی‌رایت به تأثیرات مثبت و منفی اولین اعمال کپی‌رایت بر صنعت کتاب می‌پردازد. «قانون آن» را بعنوان اولین قانون کپی‌رایت نوین شرح می‌دهد و در ادامه قانون کپی‌رایت انگلستان را که در سال ۱۹۸۸ تصویب و در ۱۹۸۹ به اجرا درآمد و دارای دو بخش (کپی‌رایت؛ حقوق و امتیازات مربوط به آثار نمایشی و اجرایی) و مشتمل بر ده فصل است را آورده است.

چین و ژاپن دو کشوری هستند که در این کتاب به آنها پرداخته شده است. در این کتاب حمایت رسمی از کپی‌رایت در چین را به قرن ۱۱ میلادی نسبت می‌دهد و به وضعیت کپی‌رایت در آن زمان اشاره می‌کند که در ابتدا حمایت شامل حال ناشر بود و بعداً به مؤلف منتقل شد و در ادامه به عملکرد اداره دولتی کپی‌رایت و مقررات مصوب آن، پیوستن به کنوانسیون‌ها و قراردادهای اشاره می‌کند. به قانون کپی‌رایت چین، اهداف و حوزه شمولیت آن

تکثیر» برای کنترل بهره‌برداری نامناسب کشورهای در حال توسعه اشاره می‌کند. آنها هم‌چنین ارائه مجوزهای دسته‌جمعی را به جای مطالبه و جوه مجزا و برای تک‌تک موارد تکثیر ترجیح می‌دهند. سپس به موافقتنامه تریپس می‌پردازد.

در بخش بعد، به کپی‌رایت در آمریکا می‌پردازد که در ابتدا، ماده کپی‌رایت به قانون اساسی اضافه شد و در ادامه به اصول کپی‌رایت در آمریکا و اعلان آن اشاره می‌کند. مواردی را که قانون کپی‌رایت حمایت می‌کند و هم‌چنین محدودیت‌هایی که کپی‌رایت اعمال می‌کند از مباحث مطرح‌اند. استفاده منصفانه و آثار مورد حمایت کپی‌رایت را ذکر می‌نماید. مسأله انتقال کپی‌رایت، مدت اعتبار قانون کپی‌رایت آمریکا و تخلف از آن نیز بحث شده‌اند. قوانین نشان کالا، حق ثبت اختراع و قوانین اسرار شغلی که از جمله قوانین حمایت‌کننده از محصولات فکری انسانی هستند نیز ذکر شده‌اند. در ادامه ثبت کپی‌رایت، تصحیح یا تغییر اعلان یا ثبت، حمایت کپی‌رایت، انتقال حمایت کپی‌رایت، مدت اعتبار کپی‌رایت و استفاده منصفانه از آثار و تعدی و تجاوز به کپی‌رایت را شرح می‌دهد. اعلان کپی‌رایت را برای آثار در دوره‌های زمانی مختلف و آثار خارجی و شکل و اجزاء آن توصیف می‌کند. وضعیت اعلان برای آثار تلفیقی و اقتباسی را ارائه می‌نماید. شرایط درج آن و اطلاعات جانبی را نیز ذکر کرده است. در ادامه حمایت کپی‌رایت از مؤلف که با سه شرط تثبیت، حداقل خلاقیت و اصالت صورت می‌گیرد را می‌نویسد. آثار مورد حمایت کپی‌رایت را برمی‌شمرد. انتقال مالکیت کپی‌رایت، نحوه آن و انواع سند انتقال مالکیت را توضیح می‌دهد. اصطلاحات ویژه انتقال حقوق را هم توضیح داده است، مثل حقوق تمام جهان، حقوق سریال جهانی و... استفاده منصفانه و رابطه استفاده منصفانه و تکثیر و شرایط کتابخانه، موارد تجاوز به حقوق مؤلف شامل حق تکثیر، حق توزیع، حق اقتباس و حق اجرا و نمایش از دیگر مباحث مطرح‌اند.

در فصل بعد روند تکامل قانون کپی‌رایت کانادا را توصیف می‌کند که در ۱۹۲۴ شروع شد و تا سال ۱۹۸۸ که اصلاحات جدی روی آن صورت گرفت، تغییرات اندکی را متحمل شد و به اصلاحات صورت گرفته در این قانون اشاره می‌کند و کنوانسیون‌های بین‌المللی که کانادا عضو است را برمی‌شمرد.

• لایقی، غلامرضا. حق طبع و نشر
در کشورهای اسلامی، تهران: خانه
کتاب، چاپ اول: ۱۳۸۱، ۱۲۶
صفحه، رقعی، مقوایی.

این کتاب نیز به مناسبت برگزاری همایش تخصصی بررسی حقوق
نشر کتاب در ایران: چالش‌ها و رهیافت‌ها در اردیبهشت ۱۳۸۱ تدوین
شده است.

محور اصلی بحث این کتاب، وضعیت صنعت نشر و حق مؤلف
در کشورهای اسلامی (اعم از کشورهای اسلامی قاره آسیا، اروپا و
آفریقا) است و ۲۶ کشور اسلامی را از نظر وضعیت حق مؤلف بررسی
می‌کند. قبل از پرداختن به حق مؤلف در کشورهای اسلامی در بخش
اول با عنوان درآمدی بر حق طبع و نشر در کشورهای اسلامی، به
تفاوت بین کشورهای توسعه یافته و کشورهای اسلامی و عوامل این
تفاوت‌ها اشاره می‌کند و آنها را بررسی می‌نماید. در ادامه بحث، به
نقش مؤثر حق طبع و نشر و قراردادهای بین‌المللی آن اشاره می‌کند
و کشورهای موفق همچون تایوان، کره جنوبی و سنگاپور را که در
ابتدا وقوع دزدی انتشاراتی در آنها فراهم بود، اما توانسته‌اند در
صنعت نشر پیشرفت کنند را نام می‌برد. به مشکلات کشورهای
آفریقایی اسلامی نیز اشاره می‌کند. قراردادهای بین‌المللی را ذکر
می‌کند و به اهمیت آنها برای کشورهای جهان سوم می‌پردازد و دلایل
پیوستن کشورهای جهان سوم به این قراردادها را ذکر می‌نماید.

پس از این مقدمه، وضعیت حق مؤلف در کشورهای
اسلامی مورد بررسی، از لحاظ قوانین داخلی و قوانین بین‌المللی و
ضمانت اجرایی آنها، وضعیت ثبت و مجازات تخلف از قوانین را
شرح داده است. این کشور که به ترتیب الفبایی آمده‌اند، عبارتند

می‌پردازد. نمونه‌هایی از رسیدگی به شکایات نقض قانون در
چین را آورده است و ضمن اشاره به نقض قانون کپی‌رایت که به
دلیل فقدان نظام جامع کپی‌رایت زیاد هم هست به دو نوع تخلف
شناخته شده در چین (تخلفات جدی و تخلفات معمولی)
می‌پردازد و نقض‌هایی را که مستوجب کیفر است برمی‌شمرد.
حق همجواری یا حقوق مرتبط با کپی‌رایت از دیگر مباحث مطرح
است. آخرین بخش به نظام کپی‌رایت در ژاپن پرداخته است. در
اینجا هم به نقطه آغاز کپی‌رایت در ژاپن و نخستین قانون
کپی‌رایت (فرمان نشر) اشاره می‌کند. ژاپن پس از پیوستن به
کنوانسیون برن در قانون خود تغییراتی اعمال کرد تا در راستای
کنوانسیون برن باشد و به اصلاحات آن اشاره می‌نماید. قانون
جدید ژاپن که در ۱۹۷۱ و با توجه به تغییرات اعمال شده در قوانین
بین‌المللی تصویب شد ۴ ویژگی داشت که در این کتاب به آنها
اشاره شده است. اصلاحات قانون جدید هم که با توجه به
فناوری‌های جدید صورت گرفته ذکر کرده است. در ادامه به
تعریف حقوق مؤلف، طبقه‌بندی آثار تحت پوشش، حقوق
همجوار، مدت کپی‌رایت و محدودیت‌های وضع شده بر حقوق
مؤلفان پرداخته است. اقدامات اتخاذ شده علیه موارد نقض
حقوق مؤلفان و نهادی فعال در حوزه کپی‌رایت در ژاپن هم ذکر
شده است و به برنامه‌های همکاری ژاپن در سطح منطقه‌ای و با
کشورهای در حال توسعه اشاره کرده است.

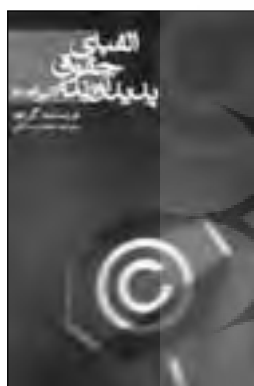
نقد و نظر

اکثر کتاب‌های در زمینه کپی‌رایت، به وضعیت کپی‌رایت در
کشورهای آمریکا و انگلستان و زمینه و تاریخچه ظهور قراردادهای
ملی در این کشورها به طور مختصر می‌پردازند، اما در این کتاب به
طور مفصل وضعیت کپی‌رایت و روند آن را شرح داده است. اضافه
نمودن کشورهای چین و ژاپن از قاره آسیا و هم‌چنین روسیه و کانادا
مفید است. از آنجایی که به هر کشور به طور جداگانه پرداخته است،
نگاهی جامع‌نگر ارائه کرده است.

منابع مورد استفاده را نیز در پایان هر فصل که به طور متوسط
برای هر مقاله سه منبع استفاده نموده آورده است. منابع اکثر مربوط
به سال ۱۹۹۶ می‌باشند و از منابع اخیرتر استفاده نشده است.

از آنجایی که مطالب بر حسب کشور ارائه شده‌اند، بنابراین این
اثر فاقد نمایه است.

ذکر شده است. در متن هم منابع مورد استفاده به شکل پانویس آمده اند. دو منبع از منابع آخر بخش در متن به صورت پانویس نیامده اند. در بخش دوم هم، منابع مورد استفاده در متن، در پانویس ظاهر شده اند و در پایان نیز فهرست ۹ منبع آمده است که برخی از منابع پانویس در فهرست آخر نمی باشد. هم چنین برخی منابع فهرست آخر در پانویس نیامده است، بنابراین از نظر منابع مورد استفاده، ابهام وجود دارد.

• گرباود. الفبای حقوق
پدیدآورنده (کپی رایت). ترجمه
غلامرضا لایقی، تهران: خانه کتاب،
چاپ اول: ۱۳۸۰، ۱۵۶ صفحه،
رقعی، شومیز.

این کتاب ترجمه ویرایش دوم کتاب *The ABC of Copyright* (۱۹۸۳) می باشد. کتاب به مسأله کپی رایت، تاریخچه و روند تکامل آن تا سطح بین المللی و برخی عوامل تأثیرگذار بر آن، و ابعاد اقتصادی و معنوی آن و مؤلفه های آن می پردازد و مسائل مورد بحث را به شکل سؤال مطرح و پاسخ می دهد.

در پیشگفتار به اهمیت فراهم نمودن فضای مناسب برای تولید و مبادله آثار فکری در سطح ملی و بین المللی اشاره می کند و متذکر می گردد در مورد ضرورت وجود آن، اتفاق نظر وجود دارد اما صرف وجود قوانین ملی و بین المللی کپی رایت اگرچه لازم است، ولی کافی نمی باشد و باید ضمانت اجرایی هم وجود داشته باشد.

در بخش اول، به نقش کپی رایت در دنیای مدرن و نقطه آغاز آن، تأثیر چاپ می پردازد و در ادامه به اولین قانون کپی رایت و توسعه آن تا سطح بین المللی اشاره می کند. در دومین بخش با طرح سؤالاتی؛ اصول

از: آذربایجان، اردن، الجزایر، امارات متحده عربی، اندونزی، بحرین، تاجیکستان، ترکمنستان، ترکیه، تونس، سودان، سوریه، عراق، عربستان سعودی، عمان، قرقیزستان، قزاقستان، قطر، کویت، لبنان، لیبی، مالزی، مراکش، مصر، نیجریه و یمن.

ترجمه کامل قانون کپی رایت کشور سوریه را به دلیل آن که در بین کشورهای اسلامی، جزو آخرین کشورهایی است که قانون طبع و نشر را تصویب نموده است. در مورد کشور لبنان علاوه بر قوانین داخلی حق طبع و نشر و ناکارآمدی های آنها و معاهده های بین المللی که لبنان به آنها پیوسته است، به خسارات تخمینی ناشی از نقض حق طبع و نشر در سال ۱۹۹۵ اشاره کرده است و به مشکلات تکثیرهای غیرمجاز و وضعیت نامطلوب چاپ و نشر به دلیل نقض قوانین و ضعف اجرای آنها می پردازد و به شکایات به عمل آمده از لبنان در سطح بین المللی اشاره می کند.

مصر را به عنوان یکی از پیشگامان قانون کپی رایت و کشوری که قانون حق طبع و نشر آن از جمله کامل ترین قوانین در میان کشورهای اسلامی است معرفی و در مورد مفاد و بخش های قانون مصر توضیح می دهد و به وضعیت قانون حق طبع و نشر مصر در رابطه با برنامہ های رایانه ای و مجازات و تخطی و بهره برداری های غیر مجاز و بر آورد خسارات وارده و تلاش دولت در جهت مبارزه با آنها می پردازد.

نقد و نظر

این کتاب از این نظر که وضعیت کپی رایت را در کشورهای اسلامی که شرایط تقریباً مشابهی با ایران دارند بررسی می کند کار ارزشمندی است. مسائل و مشکلات مطرح شده در این کشورها و اقداماتی که انجام داده اند و هم چنین متن برخی قراردادها همچون سوریه می تواند مورد استفاده برنامہ ریزان و سیاست گذاران ایران قرار گیرد. در این کتاب به وضعیت کپی رایت در اکثر کشورهای اسلامی اشاره شده است و وضعیت این کشورها را در سطح ملی و بین المللی روشن می سازد، شاید بهتر بود کشور ایران هم در این کتاب گنجانده می شد و به مقایسه وضعیت ایران و سایر کشورهای اسلامی می پرداخت. ضمن آنکه با وجود طرح مسأله قراردادها، منطقه ای کتابی در زمینه وضعیت قراردادها، کپی رایت در کشورهای اسلامی به زبان فارسی وجود ندارد، این کتاب منبع ارزشمندی است.

منابع مورد استفاده در پایان هر بخش آمده است. در پایان بخش اول که در آمدی بر حق نشر و طبع در کشورهای اسلامی است، ۶ منبع

اثر پس از خلق بدون انجام هیچ‌گونه تشریفات، مورد حمایت کپی‌رایت قرار می‌گیرد. اکنون یکی از تشریفات که در سطح جهان استفاده می‌شود نشان کپی‌رایت است. این کتاب در راستای تشریفات کپی‌رایت، به ثبت آثار، ودیعه‌گذاری، نشان کپی‌رایت و مزایای آن می‌پردازد.

یکی از مهم‌ترین مسائل در رابطه با کپی‌رایت، اجرای قوانین آن می‌باشد، از این رو در بخش یازدهم به نقض قوانین کپی‌رایت و برخورد قوانین داخلی نسبت به نقض کپی‌رایت اشاره می‌کند. انواع نقض شامل «سرقت ادبی» و «جعل» از دیگر مطالب مطرح در این فصل است. نویسنده مسأله اقامه دعوی و مرجع ذیصلاح برای رسیدگی به آن و مجازات‌ها را مطرح می‌سازد و در مورد اقداماتی که قوانین برای جبران خسارت و هم‌چنین اقدامات پیشگیرانه را توضیح می‌دهد. دوازدهمین بخش کپی‌رایت را در سطح بین‌المللی بحث می‌کند. ابتدا به علت ظهور قوانین بین‌المللی و سپس لزوم قراردادهای بین‌المللی و انواع قراردادهای کپی‌رایت (قراردادهای منطقه‌ای و چند جانبه) اشاره می‌کند. دو کنوانسیون برن و جهانی کپی‌رایت را توصیف کرده و مفاد آنها را بیان می‌نماید و مدت زمان حمایت از آثار مشمول قراردادهای دامنه حمایت از این آثار را ذکر می‌کند.

در آخرین بخش مسأله کپی‌رایت را در کشورهای جهان سوم بررسی می‌کند و به گرایش این کشورها به کپی‌رایت و از طرف دیگر نقش کپی‌رایت در توسعه آنها اشاره می‌کند. اقداماتی که کشورهای در حال توسعه برای اصلاح قراردادهای با توجه به نیازهای اساسی خود انجام دادند و نتایج حاصله را آورده است. بنابراین به اصلاحیات کنفرانس پاریس اشاره می‌نماید.

نقد و نظر

این کتاب که ترجمه ویرایش دوم کتاب انگلیسی *The ABC of Copyright* است، مسائل مطرح در کپی‌رایت را با طرح سؤال و ارائه پاسخ ارائه می‌کند و به همین دلیل از زبانی ساده استفاده کرده است. بنابراین برای آشنایی با مفاهیم کپی‌رایت مناسب است، اما از آنجایی که سال انتشار ویرایش دوم (اصل کتاب به زبان انگلیسی) مربوط به سال ۱۹۸۳ است به مباحث جدید مطرح در کپی‌رایت هیچ اشاره‌ای نمی‌شود. به هر حال مروری بر کپی‌رایت تا قبل از طرح مسائل مربوط به مواد چند رسانه‌ای و رقومی انجام داده است. ضمن آنکه ترجمه ارائه شده نیز روان می‌باشد و از نظر تایپ وضعیت بسیار مطلوبی دارد.

کپی‌رایت و ماهیت نظام حمایتی مبتنی بر کپی‌رایت و دیگر قوانین حمایت از آثار فکری را شرح می‌دهد. هم‌چنین در ادامه بخش واژگان و اصطلاحات خاص کپی‌رایت را توضیح داده و ویژگی ابتکاری بودن اثر را متذکر می‌گردد. مسأله لزوم و یا عدم لزوم کسب اجازه از مؤلف و هم‌چنین منفعت اقتصادی مؤلف و منفعت جامعه، همین‌طور نقش فناوری را بررسی می‌کند. حقوق معنوی در بخش سوم آمده است که به ماهیت حقوق معنوی مؤلفان و دایره حاکمیت مؤلف بر کپی‌رایت و مدت حق مذکور اشاره می‌کند. در بخش بعد به ماهیت حقوق اقتصادی، وضعیت حقوق اقتصادی در قوانین ملی، حق تکثیر، حق توزیع و حق عرضه اثر به علوم می‌پردازد. برای تبیین نگرش قوانین کپی‌رایت نسبت به حقوق اقتصادی، قانون کپی‌رایت آلمان را شرح می‌دهد. بخش پنجم کتاب به آثار مورد حفاظت، معیارهای برخورداری از کپی‌رایت (چه اثری با چه ویژگی‌هایی تحت حمایت کپی‌رایت قرار می‌گیرد)، برخورد قوانین کپی‌رایت با آثار اقتباسی تطبیق یافته و ترجمه و کلکسیون‌ها می‌پردازد. قوانین کپی‌رایت و حمایت مبتنی بر آن محدودیت‌هایی دارد، چرا که یک امتیاز انحصاری محدود است و در بخش ششم به برخی محدودیت‌ها از جمله اینکه کپی‌رایت همه آثار را در بر نمی‌گیرد و یا گاهی در مواردی خاص ممکن است استفاده از اثری بدون کسب اجازه از دارنده حق کپی‌رایت امکان‌پذیر باشد، اشاره می‌کند. قواعد نقل قول و شرایط آن، قوانین خاص در حوزه آموزش و وضعیت تکثیر و کپی برداری در کتابخانه‌ها، نمایش آثار هنری عمومی و تولید نوارهای صوتی و تصویری موقت از دیگر مباحث این بخش هستند. مالکیت کپی‌رایت و صاحب اصلی آن را متذکر می‌شود و مؤلف را تعریف و تفسیر می‌کند. وضعیت مالکیت را در آثار سفارشی و آثار بی‌نام و آثار دارای چند مالک (چند نفر در پیدایش اثر نقش داشته‌اند) و آثار سینمایی روشن می‌سازد. پس از بخش هفتم، انتقال حق کپی‌رایت را بحث می‌کند و به قواعد و تفاوت قواعد انگلو ساکسن و رومی پرداخته و انتقال را از جنبه‌های مختلف به عنوان مثال پس از مرگ پدیدآورنده، محدوده زمانی و... بررسی می‌کند.

در نهمین بخش مدت زمان کپی‌رایت از نظر زمان شروع حمایت کپی‌رایت، مدت و حمایت آن از حقوق معنوی و دوره‌های حمایتی خاص در مورد آثار بی‌نام و یا با نام مستعار و آثار اشخاص حقوقی و... بحث می‌گردد و به وضعیت آثار پس از انقضای دوره حمایت اشاره می‌کند.

تشریفات کپی‌رایت از جمله مباحث مطرح است در برخی کشورها برخورداری از امتیاز کپی‌رایت، مستلزم انجام برخی تشریفات همچون به ودیعه گذاشتن چند نسخه از اثر می‌باشد و در قوانین بعضی کشورها، هر